

ȘCOALĂ ȘI IDENTITATE CULTURALĂ. STUDIU DE CAZ: LICEUL TEORETIC „DOSITEI OBRADOVICI” TIMIȘOARA

Iuliana GALEȘ*

SCHOOL AND CULTURAL IDENTITY. CASE STUDY THEORETICAL HIGH SCHOOL „DOSITEI OBRADOVICI” TIMIȘOARA (Abstract)

The educational system of a country reveals the society's vision of itself, on the type of citizen it wants, but also the various orientations within it. We will present the way how a group shall retain its identity in the context of an increasingly accelerated assimilation and the role of the school in cultivating cultural-linguistic values.

One of the most important communities in the west of the country is the Serbian community. Theoretical High School "Dositei Obradovici" in Timișoara is trying through the proposed activities to keep the balance between the objective of transmitting traditional elements of the community, namely to form an open citizen to various cultural experiences.

Keywords: *ethnic identity, education, minorities, schools, Timis (Romania), serbs.*

Organizarea și funcționarea sistemului de învățământ al unui stat dezvoltat vizuie societății despre ea însăși, despre tipul de cetățean pe care și-l dorește, dar și diferitele orientări din interiorul acesteia. România este un stat tânăr, iar tradiția în domeniul educativ nu este nici ea foarte veche și uniformă. După 1918 fiecare regiune componentă a noului stat venea cu un alt tip de organizare și o altă viziune asupra învățământului. În anii următori s-au făcut eforturi pentru unificarea și uniformizarea sistemului educativ, precum și pentru întărirea elementelor identitare românești. S-a construit astfel o întreagă mitologie națională care cultiva mândria de a fi român și atașamentul față de tânără națiune. Însă evidențierea trăsăturilor excepționale ale românilor s-a făcut uneori în antiteză cu cei care aparțineau altor grupuri cultural-lingvistice. Acest lucru a fost continuat și în perioadele următoare, iar școala a reflectat direcțiile înspre care se îndrepta societatea românească.

În lucrarea de față ne propunem să prezentăm modul în care un grup cultural-lingvistic încearcă să-și mențină identitatea în condițiile unei asimilări accentuate și rolul pe care îl are școala în această privință. Va trebui să avem în vedere conceptul de *identitate multiplă*, specifică spațiilor multietnice, dar și *asimilarea și aculturația*

* Doctorand, Universitatea de Vest din Timișoara.

care sunt procese firești, ce duc la dispariția parțială a diversității. Vom ilustra importanța pe care o are școala în cultivarea limbii și a tradiției unui grup cultural-lingvistic minoritar, prezentând școlile cu predare în limba sârbă din județul Timiș.

Banatul a fost o zonă multietnică și multiconfesională cu o situație particulară. Conviețuirea îndelungată a grupurilor etnice și confesionale a dus la influențe reciproce care au determinat crearea solidarității cetățenești responsabile de dezvoltarea regiunii. Până la mijlocul secolului trecut Timișoara și întreaga zonă se mândreau cu plurilingvismul cetățenilor, folosirea curentă a minim două dintre limbile diverselor comunități fiind o normalitate.

Mai ales după 1948, odată cu industrializarea și cu migrarea economică internă, structura populației s-a modificat în favoarea românilor. Politica statului a încurajat mai degrabă asimilarea sau, în unele cazuri, emigrarea anumitor grupuri. De asemenea, a fost continuată propaganda majoritar-națională, pe toate căile posibile, școala fiind unul dintre principalii ei promotori. Decenii întregi elevii au învățat aceleași texte despre „eroii neamului”, au privit peste tot același material vizual care glorifica unicitatea și faptele de vitejie ale „strămoșilor” și ale unor personaje emblematiche, mai vechi sau mai noi. Din conținuturile prezentate tinerilor lipsea participarea altor grupuri cultural-lingvistice la istoria acestei țări. Supralicitarea simbolurilor istorice, religioase, etnice care întăresc sentimentul apartenenței poate determina atitudini ostile față de ceilalți, inventând sau reînviind conflicte și reluând discursul naționalist al secolelor trecute:

„Posibila falsă imagine privind identitatea este rezultatul alimentării imaginii colective cu noțiuni și mesaje fără legătură cu realitățile, dar care se adresează sentimentelor și/sau instinctelor omului. În astfel de cazuri, proiecțiile asupra trecutului istoric și a prezentului politic sunt fantasmagorice”¹.

Același lucru se întâmplă în cazul tuturor grupuri cultural-lingvistice. În efortul de a rezista asimilării, eroii, evenimentele istorice majore, valorile religioase, obiceiurile devin mărci identitare. Uneori sunt preluate ritualuri care au dispărut sau nu aparțin respectivei zone geografice pentru ca, răspândite în întreaga comunitate, să ducă la consolidarea nucleului de elemente identitare. Acest lucru se întâmplă datorită faptului că asimilarea și aculturația sunt tot mai accentuate. Sunt 4 tipuri de asimilare, după Taifel:

1. Neavând restricții, minoritarii se pierd ca grup, iar etichetele grupului nu mai au conotație negativă.
2. Unii indivizi sunt acceptați datorită calităților individuale, fiind considerate o excepție de la grup și, pentru a avea succes trebuie să se distanțeze de grup.
3. Unii își ascund identitatea reală pentru a fi asimilați.
4. „aculturația” – încercarea de a păstra propria distinctivitate și identitate, dar, în același timp, de a se apropia de majoritate².

În această situație raportările la comunitate sunt diferite. În cazul grupurilor care trăiesc într-un spațiu clar determinat și care au o tradiție a exercitării unor politici de grup individul valorizează pozitiv apartenența la acesta. În cazul celor care

¹ Neumann, 2015a: 203.

² Apud Chiru, 2015: 28-29.

trăiesc în comunitatea majoritară și nu pot organiza acele evenimente și activități prin care să se exerseze limba, obiceiurile, să se facă schimbul de idei în cadru grupului, asimilarea devine un proces firesc.

Școala a fost întotdeauna cadrul instituțional în care se transmit valori ce întăresc sentimentul apartenenței la un grup, de aceea este foarte importantă pentru fiecare comunitate cultural-lingvistică. Tradiția învățământului în diferite limbi materne s-a păstrat până în prezent, deși în diferite perioade, în funcție de politica statului, a fost încurajat sau limitat.

În perioada interbelică, s-au înmulțit școlile cu altă limbă de predare decât cea majoritară. Astfel, apare în 1934 secția liceală de limbă sârbă la Liceul „Constantin Diaconovici Loga”, secție care va deveni ulterior liceu de sine stătător. Din 1932 funcționează, inițial ca școală confesională, și instituția este la originea liceului maghiar. Liceul Real Maghiar-German va lua denumirea Liceul „Nikolaus Lenau” și va fi cu predare exclusivă în germană.

După 1948, în primii zece ani ai noului regim, situația învățământului cu predare în limba maternă părea înfloritoare. Școala Mixtă Sârbească Timișoara va cuprinde clasele gimnaziale și liceale cu predare în sârbă. S-au organizat în cadrul ei și cursuri de pregătire cu durată de un an pentru educatorii și învățătorii pentru clasele cu predare în limba maternă, precum și cursuri pentru specialiști în agricultură și în diferite ramuri ale industriei. Mai târziu, în 1961, reorganizarea rețelei școlare a dus la transformarea acestei școli mixte în secția unui liceu mai mare care cuprindea clase cu predare în română, sârbă, germană, maghiară. Și în alte localități ale județului existau clase cu predare în aceste limbi, ele începând să dispară după anii șaizeci din cauza micșorării numărului de elevi. Trendul constant descendent al populației școlare germane, maghiare și sârbe a fost motivul desființării grupelor/claselor cu un număr mic de elevi.

În 1990 au reapărut ca instituții independente liceul cu predare în limba maghiară – Liceul Teoretic „Bartok Bela” – respectiv cel cu predare în limba sârbă, Liceul Teoretic „Dositei Obradovici” Timișoara. În scurt timp peisajul liceelor timișorene s-a îmbogățit prin apariția liceelor cu profil bilingv: Liceul Teoretic „Jean Louis Calderon”, cu predare intensivă în franceză și spaniolă, Liceul Teoretic „William Shakespeare”, liceu bilingv româno-englez. cu profil teologic, baptist, pentecostal, ortodox și catolic, Liceul Teologic Romano-Catolic „Gerhardinum” având și clase cu predare în limba maghiară. Mai târziu, în 2006, a apărut și o secție în limba ucraineană la Lugoj, la Colegiul Național „Iulia Hasdeu”, unde își pot continua studiile în limba maternă. elevii bănățeni. A luat avânt și învățământul pentru comunitatea romă, tot mai multe școli introducând orele de limbă maternă romani în oferta curriculară.

Despre școlile cu predare în limba sârbă a scris Dușan Sablici în volumul *Școlile sârbești din România, 1919-1989*. Lucrarea sa a fost urmată de broșura *Liceul Teoretic „Dositei Obradovici”, 1989-1993*, ambele în limba sârbă și de cartea *Liceul Teoretic „Dositei Obradovici” Timișoara. 1990-2015*, de Iuliana Galeș, în ediție româno-sârbă. Modul în care comunitatea încearcă să-și mențină instituțiile cultural-educative pentru a-și transmite moștenirea lingvistică și culturală este reflectat de documentele școlii și de articolele din presă, mai ales cea de limbă sârbă.

Un scurt istoric al învățământului în limba sârbă din România este necesar. Până în 1919 școlile de limbă sârbă erau confesionale. Aceste școli vor deveni instituții ale statului. În intervalul 1919-1948 au existat 54 de localități care aveau școli primare cu predare în limba sârbă. Elevii care doreau să continue studiile o făceau la liceele existente în Timișoara: Liceul Piarist, Liceul „Carmen Sylva”, Liceul „Constantin Diaconovici Loga” etc. În urma „Convenției cu privire la învățământul în limba maternă din Banat”, încheiată între România și Iugoslavia în 1934 a fost înființată câte o secție liceală, în limba sârbă la Liceul „Constantin Diaconovici Loga” din Timișoara respectiv în limba română la Liceul din Vârșeț, Serbia. Pentru a asigura necesarul de profesori au fost angajate cadre didactice din Iugoslavia. Această secție și-a desfășurat activitatea între anii 1934-1948. În această perioadă au absolvit cursurile liceului 256 elevi dintre cei 400 școlarizați.

În urma reformării sistemului de învățământ în 1948, s-a înființat Liceul Mixt Sârbesc (1948-1953), continuat de Școala Medie numărul 8, cu predare în limba sârbă (1953-1960), apoi Școala Medie numărul 6, cu secții în limba sârbă și în limba română (1960-1961). Școala de atunci cuprindea următoarele secțiuni: gimnaziu, liceu, secția sârbă a școlii tehnice agricole până în 1952, școala pedagogică până în 1958, toate având cursuri de zi și fără frecvență. Având în vedere necesitatea pregătirii unor dascăli pentru școlile și grădinițele din satele cu populație sârbească, a existat și un curs de un an pentru învățători până în 1953, respectiv un curs de un an pentru educatoare. Numărul elevilor școlarizați de Liceul Mixt Sârbesc a fost destul de mare: 568 elevi, dintre care au absolvit 370; secția pedagogică a avut 307 elevi dintre care 285 au și absolvit, secția tehnică agricolă a școlarizat 64 de elevi, absolvind 60. Cursul de învățători a fost frecventat de 27 de persoane, iar cel pentru educatoare a fost urmat de 23. Cât privește locul de proveniență al elevilor, în perioada 1948-1961, din totalul de 421, 372 de elevi proveneau din mediul rural.

În 1960, numărul elevilor sârbi a fost de 245 (107 în clasele I-VII și 138 în clasele VIII-XI). Considerându-se că era insuficient pentru a justifica existența unei instituții independente, autoritățile au unit mai multe școli sub denumirea *Liceul numărul 1* devenit din 1965 *Liceul numărul 10*. Noul liceu avea clase cu predare în limbile română, maghiară, germană și sârbă, cu profiluri variate, învățământ de zi și seral.³ În perioada 1961-1977, numărul anual al elevilor secției în limba sârbă a fost de aproximativ 6% din totalul elevilor școlii. Din cei 591 elevi înscriși la această secție, 474 erau din mediul rural.

În 1977 o nouă organizare a rețelei școlare face ca instituția să fie denumită Liceul Filologie – Istorie Timișoara, cu secții în limbile română, sârbă și germană. De-a lungul timpului au existat întotdeauna mai multe profiluri, pentru limba română existând și variantele zi/seral. Industrializarea și migrarea populației de la sate spre orașe, se reflectă și în proporția elevilor proveniți din diverse medii. De data aceasta, față de deceniile precedente, se schimbă raportul urban/rural în ceea ce privește originea elevilor. Din cei 585 elevi înscriși în perioada 1974-1984, aproape jumătate 296 mai provin din mediul rural. Cât privește profilurile secției în limba sârbă a Liceului Filologie-Istorie, acestea erau mai variate: filologie-istorie, matematică-fizică,

³ Sablici, 1996: 223-224.

electrotehnică, mecanică, prelucrarea lemnului. Nu au funcționat toate concomitent, profilul filologic fiind singurul prezent continuu în oferta instituției. După 1983 începe să crească ponderea claselor cu profil tehnic în defavoarea celor teoretice, ai căror elevi se împușinează⁴.

În 1990 se înființează Liceul Teoretic „Dositei Obradovici” Timișoara. Numele a fost ales în onoarea cărturarului iluminist care a contribuit la reformarea limbii literare și la constituirea învățământului modern sârb. Obradovici s-a născut în județul Timiș, deci există o legătură emoțională puternică a locuitorilor din zonă față de ilustrul înaintaș. La trei ani de la apariție și la 60 de ani de la înființarea secției liceale de limbă sârbă, în 1993, Liceului Teoretic „Dositei Obradovici” i-a fost decernat premiul „Vuk Stefanović Karadžić”, de către Ministerul Culturii din Serbia, fiind singura școală din afara onorată cu această distincție, pentru activitatea în slujba culturii sârbe. Acordarea în 2007 a „Medaliei de aur” din partea Guvernului Serbiei pentru merite deosebite în promovarea limbii și culturii naționale este și ea o recunoaștere a importanței acestei școli în menținerea tradiției sârbe.

Misiunea unei asemenea școli este de a promova valorile cultural-lingvistice ale comunității, fapt formulat explicit în *Planul de Dezvoltare Instituțională* (începând cu 2008):

„Liceul Teoretic "Dositei Obradovici" Timișoara este inițiator, susținător și catalizator al activităților educative ale comunității, este promotor și continuator al tradițiilor ei.

Liceul Teoretic "Dositei Obradovici" va crea un cadru propice pentru formarea și dezvoltarea competențelor și aptitudinilor elevilor pentru ca aceștia să se adapteze unei societăți dinamice.

Școala urmărește educarea elevilor în spiritul deschiderii și al respectării valorilor unei societăți multiculturale”⁵.

Observăm că prima afirmație este legată de rolul în cadrul grupului cultural-lingvistic, dar celelalte sunt cele care apar și în documentele altor școli. Asumarea explicită a rolului în cadrul grupului cultural-lingvistic se regăsește doar în documentul similar al liceului cu predare în limba maghiară.

Pentru a-și îndeplini această misiune liceul propune: întărirea rolului cultural și educativ al școlii în comunitatea locală, dezvoltarea competențelor de comunicare socială, sprijinirea elevilor și a familiilor acestora pentru ameliorarea situației școlare, dezvoltarea la elevi și la cadrele didactice a abilităților de a proiecta și de a realiza în echipă diferite activități în școală și comunitate.

Sloganul școlii, ales în 2010, a fost „O școală pentru comunitate, o comunitate pentru școală”, tocmai pentru a sublinia legătura strânsă care există între Liceul Teoretic „Dositei Obradovici” și comunitatea locală. Este o formulă prin care școala își recunoaște și își asumă rolul de a promova limba și cultura sârbă în contextul actual.⁶ De altfel, întreg colectivul școlii este implicat în activitățile și proiectele

⁴ Sablici, 1996: 226.

⁵ Arhiva Liceului „Dositei Obradovici” Timișoara, *Planul de Dezvoltare Instituțională a școlii, 2008-2012*.

⁶ Arhiva Liceului „Dositei Obradovici” Timișoara, *Planul de Dezvoltare Instituțională a școlii, 2008-2012*.

tuturor celorlalte instituții și organizații ale comunității sârbe (biserică, asociații culturale, formații artistice și sportive).

Situația școlilor cu predare în limba sârbă s-a înrăutățit, continuându-se trendul demografic descendent. Rezultatele ultimelor recensăminte arată pe de-o parte o scădere drastică a numărului etnicilor sârbi, iar pe de altă parte îmbătrânirea populației:

Tabel nr. 1: Populația de etnie sârbă din județul Timiș

Anul	Zona	Total populație	Sârbi
2002	Județul Timiș	677926	13273
	Timișoara	317660	6311
2011	Județul Timiș	683540	10102
	Timișoara	318279	4843

Sursa: <http://www.recensamantromania.ro/noutati/volumul-ii-populatia-stabila-rezidenta-structura-etnica-si-confesionala/>

Se observă și tendința de îmbătrânire a populației, ceea ce are drept consecință reducerea natalității⁷:

Tabel nr. 2: Populația de etnie sârbă pe grupe de vârstă

Total sârbi/național	0-4 ani	5-19 ani	20-59 ani	Peste 60 de ani
18076	395	1876	9458	6347

Sursa: <http://www.recensamantromania.ro/noutati/volumul-ii-populatia-stabila-rezidenta-structura-etnica-si-confesionala/>

După cum se vede o treime dintre membri comunității sârbe sunt în categoria celor peste 60 de ani, în timp ce tinerii sunt tot mai puțini, iar unii dintre aceștia, din diverse motive, nu sunt cuprinși în instituțiile în care se studiază în limba sârbă. Această stare de fapt a făcut ca numărul elevilor Liceului Teoretic „Dositei Obradovici” să scadă constant. Dispariția ofertei de limbă sârbă în localitățile din apropiere nu a însemnat întotdeauna orientarea către liceul timișorean, iar din zona Clisurii Dunării, care la începutul anilor nouăzeci furniza un număr mare de liceeni, în ultimii ani au venit doar câte 2-3 elevi. (Motivele economice, în principal, au determinat depopularea zonei, iar tinerii rămași se orientează către liceul de la Moldova Nouă, unde pot beneficia de studiul limbii sârbe ca ore suplimentare.)

Structura școlii timișorene a rămas aceeași, câte o clasă pe nivel, până în clasa a VIII-a, iar apoi două profiluri, filologie și matematică-informatică, dar numărul elevilor s-a redus constant⁸.

⁷ <http://www.recensamantromania.ro/noutati/volumul-ii-populatia-stabila-rezidenta-structura-etnica-si-confesionala/>

⁸ Arhiva Liceului Teoretic „Dositei Obradovici”. Statistici.

Tabel nr. 3: Evoluția numărului elevilor Liceului Teoretic „Dositei Obradovici”

An școlar	Ciclul primar	Ciclul gimnazial	Ciclul liceal	Total
1990-1991	69	108	169	366
1995-1996	92	95	161	338
2000-2001	61	90	129	280
2006-2007	45	65	122	223
2011-2012	49	54	105	207
2016-2017	60	51	88	199

Sursa: Arhiva Liceului Teoretic „Dositei Obradovici”, Statistici.

Am selectat doar câțiva ani, suficienți însă pentru a ilustra scăderea constantă a numărului de elevi. Asimilarea și aculturația sunt facilitate de familiile mixte tot mai numeroase. Asimilarea presupune renunțarea completă la propria identitate etnică, adoptând cultura societății majoritare, în schimb, „aculturația a fost conceptualizată ca proces de re-socializare ce implică schimbări atitudinale, a valorilor și identificărilor, dobândirea unor norme și aptitudini sociale noi, schimbări în afilierea de grup, integrare sau adaptare în noul mediu social.”⁹ Aceste procese firești sunt facilitate de asemănările dintre grupuri, precum și de dorința oamenilor de a se integra cu succes în societate, respectiv de a obține anumite avantaje. În ceea ce privește comunitatea sârbă credem că este vorba mai ales de aculturație, asemănările numeroase cu populația majoritară favorizând influențele reciproce. De asemenea, laicizarea și urbanizarea societății moderne a eliminat multe dintre elementele specifice, de unicitate, care exprimau cu mândrie apartenența la o comunitate și marcau diferențele față de ceilalți.

Două aspecte sunt definitorii în afirmarea identității: limba și religia. Vom urmări modul în care școala valorifică și promovează aceste două mărci identitare. Limbajul este un atribut fundamental al identității etnice, „utilizarea limbajului influențează formarea identității de grup, iar identitatea de grup influențează *pattern-urile* atitudinilor de limbaj și utilizarea acestuia”¹⁰. Recunoașterea lingvistică este foarte importantă, de aceea există o luptă constantă pentru păstrarea sau extinderea utilizării ei în cât mai multe domenii ale vieții publice. Denumirea multilingvă a localităților, publicațiile în limba maternă, posibilitatea de a redacta anumite documente oficiale, existența unor instituții culturale în care să se folosească limba maternă și școlile cu predare în limba maternă sunt obiective pe care toate grupurile cultural-lingvistice și le propun la un moment dat. Limba este principalul mijloc de transmitere a valorilor proprii și principalul liant al comunității:

„Pentru minoritari este la fel de important ca limba comună să facă accesibile pentru fiecare membru al minorității conținuturile culturale proprii, să transmită oportunitățile instituționale ale acesteia și să le fundamenteze solidaritatea. La fel de importantă se consideră a fi și educația care să promoveze valorile culturale proprii”¹¹.

⁹ Chiru, 2015: 80.

¹⁰ Chiru, 2015: 86.

¹¹ Salat, 2001:112.

În cazul limbii sârbe, aceasta pierde teren în fața limbii oficiale, mai ales că familiile mixte sunt tot mai numeroase. De asemenea, în familie se învață mai degrabă graiul popular, specific zonelor rurale din Timiș sau Caraș-Severin, care este diferit față de limba literară sârbă și față de limba uzuală vorbită în Serbia. De asemenea, se preferă alfabetul chirilic care a devenit o marcă identitară, dar ridică niște dificultăți în plus. În învățământul preșcolar și de multe ori și în primele clase primare învățarea limbii materne este o prioritate. Pentru mulți dintre copii aceasta este doar limba unor bunici, a unui părinte sau doar a școlii. Limba română a devenit dominantă, lucru remarcat cu tristețe de diferiți oameni de cultură ai comunității sârbe. Astfel, Stevan Bugarschi, prezentând școala sârbească în revista „Régi[j]óvilág”, descria situația de după 2000:

„Profesori români de limba maternă, documentele școlare în română, unele manuale doar în limba română, elevi care nu vorbesc bine limba maternă, anunțuri în limba română și alte asemenea aspecte, se folosește parțial româna și în timpul orelor de curs, iar în sala profesorală și în pauze, aproape că a dispărut comunicarea în limba în care funcționează oficial școala”¹².

Învățarea cititului și scrierii debutează cu alfabetul chirilic, cel latin intrând în programa școlară abia spre sfârșitul clasei I. Unii părinți se tem de acest decalaj, iar cei care nu știu limba sârbă se găsesc în imposibilitatea de a-și ajuta copiii. Acest lucru determină orientarea multor copii către alte școli. Un alt aspect avut în vedere este și însușirea tuturor celorlalte discipline școlare în sârbă, ceea ce face ca limbajul de specialitate să fie complet diferit, iar necunoașterea celui din limba română este considerată de către unii părinți un handicap prea mare pentru accesul la studiile superioare. Această situație se reflectă în rezultatele școlare la examene și diverse concursuri. Principala competiție este olimpiada de limba sârbă, unde elevii timișoreni sunt aproape singurii competitori. La celelalte discipline există rezultate bune doar la limba română, limba engleză și concursuri interdisciplinare pe teme umaniste. Sunt puține și se datorează mai degrabă efortului individual al elevilor. La disciplinele care necesită limbaj de specialitate nici nu există participanți. Performanța școlară este influențată și de absența manualelor și a materialelor didactice în limba sârbă. Cu excepția câtorva, pentru majoritatea disciplinelor școlare din liceu, dar și din gimnaziu, nu există manuale în limba sârbă, cu atât mai puțin auxiliare școlare. Din cauza numărului mic de exemplare necesare și a costurilor legate de traduceri, nu a fost considerată o investiție rentabilă. Materialele auxiliare sunt în aceeași situație.

Nu se pot utiliza manuale din Serbia datorită programelor școlare diferite și astfel nu pot fi autorizate de către Ministerul Educației, iar materialele didactice sunt destul de scumpe, astfel încât sunt obținute prin donații ale unor instituții din țara vecină. Există, în consecință, o situație destul de delicată: elevii învață la clasă în limba maternă, sunt evaluați în această limbă, dar manualele sunt în limba română.

Dacă se analizează promovabilitatea la examenele naționale și rezultatele elevilor, se poate observa că acestea nu sunt la nivelul altor licee teoretice cu același profil.

¹² Bugarschi, 2015: 45-46.

Tabel nr. 4: Promovabilitatea elevilor la examenele naționale pe parcursul a 10 ani¹³

Anul	Promovabilitate Evaluare națională, clasa a VIII-a	Promovabilitate Bacalaureat
2006	64%,	96,2%
2007	87,5%	97,37%
2008	100%	96,43%
2009	100%	100%
2010	100%	100%
2011	65%	36%
2012	8,33%	72,72%
2013	70%	75,75%
2014	33,33%	52,38%
2015	57,14%	60,81%
2016	83,33%	18,18%

Sursa: Arhiva Liceului Teoretic „Dositei Obradovici” Timișoara. Statistici.

Înainte de 2006 promovabilitatea a fost de 100%, schimbarea condițiilor de examen în 2011 a dus la scăderea drastică a rezultatelor. Totuși, în majoritatea anilor, acestea au fost la nivelul mediei naționale.

Într-un studiu despre performanțele elevilor care studiază în limba maghiară¹⁴, Adrian Hatos remarca faptul că există numeroase aspecte particulare care influențează rezultatele învățării de aceea nu se pot trage concluzii certe, dar, analizându-se performanțele școlare la clasă, s-a observat că elevii maghiari au medii mai mari dacă învață în clase mixte, decât în clasele cu predare în limba maghiară. Putem extinde aceste aprecieri și asupra celorlalte comunități. Segregarea are drept consecință o tendință de autoprotecție prin instituirea unor grile de evaluare proprii, în favoarea elevilor, dar influențează negativ rezultatele evaluărilor oficiale.

Personalul didactic are un rol important în asigurarea calității educației, respectiv ca model pentru întreaga comunitate. Predarea făcându-se în limba sârbă, cunoașterea acesteia la nivel înalt este o condiție obligatorie pentru angajarea în școală. Acest fapt restrânge numărul de potențiali candidați pentru ocuparea posturilor. Toate școlile cu predare în altă limbă decât româna au probleme legate de găsirea cadrelor didactice pentru fiecare disciplină. Pentru a asigura funcționarea școlii se fac uneori compromisuri, ceea ce influențează negativ activitatea. Pe de altă parte însă, colectivul didactic este mai stabil decât în alte instituții, ceea ce asigură continuitatea și posibilitatea unor proiecte educative pe termen lung.

Multe dintre cadrele didactice ale Liceului Teoretic „Dositei Obradovici” sunt implicate în activitățile metodico-științifice legate de limba sârbă în principal, dar și de alte discipline școlare. Mai multe grupuri de lucru au redactat manualele de limba sârbă pentru toate ciclurile de învățământ. Alți profesori au tradus unele dintre manualele de la celelalte discipline. S-au conceput materiale auxiliare, respectiv s-au scris lucrări despre comunitatea sârbă și școala ei. Participarea cadrelor didactice la

¹³ Arhiva Liceului Teoretic „Dositei Obradovici” Timișoara. Statistici.

¹⁴ Hatos, 2011: 321-337.

activitățile specifice învățământului este destul de importantă, de la asumarea unor funcții administrative, la participarea la diferite simpozioane, concursuri, cursuri de formare¹⁵. Acest aspect arată deschiderea unei părți a personalului didactic spre experiențele comune acestei categorii profesionale, dar există și o pondere destul de mare a celor care se limitează la activitățile curente ale școlii, fără să fie foarte activi în cadrul comunității sârbe.

O componentă importantă a activităților școlare este cea extracurriculară. De fapt, aceasta diferențiază cel mai mult instituțiile, indicând gradul de implicare și de creativitate al tuturor celor din școală. Au existat proiecte educative transfrontaliere, prin programele de finanțare IPA, în cadrul cărora s-a colaborat cu parteneri din Serbia și din Ungaria. Cel dintâi a fost proiectul „Parteneriate școlare autentice.-strategie comună de dezvoltare a aptitudinilor specifice domeniilor reale prin metode e-learning”, inițiat de Liceul Teoretic „Bela Bartok” Timișoara, partenerul din Serbia fiind Liceul Maghiar din Senta, în perioada 2006-2007. A continuat și în 2008-2009 prin „Talentum”, ambele proiecte fiind axate pe domeniul „Științe” și adresându-se elevilor din clasele III-VIII. Cele două proiecte au fost o provocare, deoarece presupuneau o colaborare trilingvă, o parte a activităților a fost online, ceea ce era o noutate în perioada respectivă, iar domeniul științific a fost atractiv datorită activităților non-formale propuse¹⁶. La finalul proiectului, elevii din România au făcut o vizită de două zile la partenerul din Serbia.

În anul școlar 2010-2011 s-a desfășurat proiectul „Moștenirea culturală în zonele de frontieră.”, alături de Colegiul Național „Constantin Diaconovici Loga” și de Liceul „Borislav Petrov Brața” din Vârșeț, continuat în 2012-2013 cu proiectul „Dezvoltarea schimburilor educaționale, sociale și culturale și recunoașterea asemănărilor și diferențelor dintre tineri”. Ambele au avut ca obiect domeniul socio-uman și au implicat elevi din clasele V-XI și au presupus pentru toți partenerii colaborarea în activități de cercetare, dar și îmbogățirea bazei materiale. Elevii din Timișoara și Vârșeț au participat la activități comune în ambele orașe, respectiv în satele din zonă, unde au strâns material documentar despre moștenirea culturală sârbească și românească¹⁷.

În 2005, prin programul „Youth in Action”, un grup de liceeni a participat la proiectul „Orientare profesională”, propus de centrul de resurse umane din Majdanpek, Serbia, proiect finanțat din fonduri europene. Alte proiecte au fost „Banatul pe drumul spre Europa”, al Casei Corpului Didactic Timiș, în 2014¹⁸, și „Banatul istoric. Spațiu multicultural româno-sârb”¹⁹, precum și „Pe aripi de vis – cu păpușarii pe Bega”, finanțat prin programul „Tineret în acțiune”, 2012, de Asociația Culturală „Beli Bagrem” din Timișoara și Centrul pentru Dezvoltare Creativă și Cooperare Multiculturală Zrenjanin. Sunt proiecte în care aspectele multiculturale ale regiunii au fost valorificate prin numeroase întâlniri și acțiuni culturale în care au conlucrat elevi din mai multe școli din cele trei țări vecine²⁰.

¹⁵ Galeș, 2017: 34-36.

¹⁶ „Naša reč”, nr 996/20 martie 2009: 21.

¹⁷ Arhiva Liceului Teoretic „Dositei Obradovici”.

¹⁸ <http://www.banateuropeanroad.ccd-timis.ro/descriere-proiect.html>.

¹⁹ <https://ziuadevest.ro/actualitate/46567-premii-pentru-elevii-de-la-liceul-dositei-obradovici>.

²⁰ Arhiva Liceului Teoretic „Dositei Obradovici” Timișoara, Activități extracurriculare.

Festivalul „Inimă de copil” a avut două ediții: 2009 și 2010, organizatorii fiind Asociația „Beli Bagrem” și liceul sârbesc. În cadrul acestei manifestări elevii mai multor licee din Timișoara, în primul rând cele cu predare în limba minorităților, ai Liceului din Sânnicolaul Mare și ai Școlii din Urseni au prezentat tuturor cântecele și dansurile specifice, au desenat, s-au întâlnit cu scriitori locali și au participat la un minicampionat de fotbal. Ediția a II-a a adus și musafiri din Catalonia, programul incluzând în plus și o paradă a costumelor populare²¹. Tot pe teme interculturale a fost și proiectul „Competiția liceelor în promovarea educației civice”, propus de Fundația Csiki, Miercurea Ciuc, un proiect derulat prin programul PHARE 2001. În proiect au fost implicate 12 licee cu predare în limba minorităților din toată țara²². „Mozaicul etniilor” a fost un proiect derulat cu Institutul Intercultural din Timișoara. Elevii sârbi din Timișoara au avut activități culturale comune cu elevii bulgari de la Dudeștii Vechi și cu cei maghiari din Cluj. Aceste activități s-au desfășurat în 2001 în cele trei localități. Patru ani consecutivi, 2009, 2010, 2011, 2012, liceul sârbesc a fost inițiatorul din Timișoara al unei acțiuni colective: „Parada Absolvenților de Liceu”. Elevii din circa 20 de licee timișorene au dansat în centrul orașului pe muzica lui Strauss, în același timp cu elevi din alte zece țări, scopul fiind intrarea în Cartea Recordurilor. Am enumerat aceste activități pentru a arăta implicarea elevilor și a dascălilor din liceul sârbesc în viața comunității locale, deschiderea care există pentru colaborarea cu parteneri din Serbia și din România.

Există de asemenea un număr foarte mare de activități care se adresează exclusiv membrilor comunității. Cele mai longevive sunt: *În ochii mamei mele*, *Obiceiurile de iarnă la sârbi din Banat* (ambele legate de arte plastice), *Tabăra religioasă* la mănăstirea Sfântul Gheorghe în prima săptămână a fiecărei vacanțe de vară, *Întâlnirile prietenești ale copiilor*.

Acestea din urmă au debutat în 1991, inițial constând într-un spectacol desfășurat la Liceul „Dositei Obradovici” la care participau elevii din toate școlile în care se predă limba sârbă. Din 2000 proiectul presupune o excursie de trei zile în diferite localități, timp în care se desfășoară diverse activități educative. Începând din 2014 se organizează de către Uniunea Sârbilor din România Festivalul Venac la care participă preșcolari și elevi din clasele primare din toate școlile în care se studiază limba sârbă, un concurs de cântece și dansuri populare. Au avut o existență limitată proiecte precum „Kumačanje”, „Zilele literelor chirilice”, Concursul internațional „Dani cirilice”, organizat de Asociația „Dani cirilice Bavaniște”, Serbia, workshopurile organizate de „Societatea pentru protecția animalelor și a naturii” („Društvo za zaštitu životinja i prirode”) din Djurdjevo și Taberele ecologice de la Palić. Mai pot fi menționate și competiții precum Concursul internațional „Moja skola, moja kuća”, Požarevac, și la „Vitezovo proleće”, Belgrad, concursuri de cultură generală care au apropiat elevii din România de cei din Serbia.

Elevii de gimnaziu și de liceu au mai puține activități de acest gen. Putem începe cu participarea în 2004 la Concursul Internațional de la Belgrad, organizat cu ocazia împlinirii a 200 de ani de la Pruna răscoală a sârbilor („Prvi srpski ustanak”²³).

²¹ „Naša reč”, nr 1008/12, iunie 2009: 10-11.

²² Arhiva Liceului Teoretic „Dositei Obradovici” Timișoara, Activități extracurriculare.

²³ Prima Răscoală a Sârbilor (1804-1813) a fost o revoltă împotriva Imperiului Otoman condusă de Karageorge Petrovici a fost un prim pas către obținerea autonomiei Serbiei și spre modernizarea țării.

În 2005-2006, s-a desfășurat proiectul „Mozaicul tinerilor bănățeni”, în colaborare cu Institutul Intercultural Timișoara, iar la Vojvoda Stepa, Serbia, a avut loc un concurs pentru elevi pe tema relațiilor româno-sârbe. În anul următor în cadrul proiectului „Sprijinul psihosocial al tinerilor din diasporă cu ajutorul educației prin seminar și realizarea centrelor sârbești pentru tineretul din diasporă” elevii au fost implicați în activități propuse de specialiști din țara vecină. În aceeași arie de tematică s-au înscris și proiectele din anul școlar 2006-2007 : „International school partnership, Teen Tolerance Drama, România-Serbia-Ungaria” și „Parlamentul European al Tinerilor” de la Novi Sad²⁴.

În 2009 la Krusevac, Serbia, apoi în anul următor la Maribor, Slovenia, s-a participat la Festivalul European pentru Tineret „Spring Festival” cu câte un grup de liceeni care au prezentat specificul multicultural al Banatului. În 2014 și 2015 alte echipe de câte patru liceeni au concurat la competiția de cultură generală de la Vârșeț, „Znanjem do znaja” („Ne informăm ca să știm”). De asemenea, din 2011 până în 2014, echipe de trei elevi au participat la UNESCO Kamp, Kikinda, Serbia, o tabără de trei zile cu activități legate de cultura și tradiția bănățeană²⁵.

În mai multe vacanțe de vară elevii Liceului Teoretic „Dositei Obradovici” au fost invitați în diverse tabere în care tineri sârbi din diverse țări conclucrau în diverse activități și prezentau celorlați ceea ce e reprezentativ pentru regiunea din care vin. Astfel, în 2003 și 2004, un grup de elevi au participat la o tabără la Moba (Serbia), la invitația Bisericii Ortodoxe Sârbe. În anii 2009, 2010, respectiv 2011, un grup de elevi a beneficiat de o tabără de vară la Tara, Serbia. Crosul Radio Televiziunii Sârbe s-a finalizat, începând din 2011, cu o tabără în diverse localități din Serbia. Grupuri de 5-6 elevi din comunitatea sârbă au prezentat România, Timișoara, în cadrul zilei dedicate cunoașterii reciproce. Pentru cei talentați la matematică, câte doi elevi au participat la tabăra de pregătire de la Divčibare (Serbia), în anii 2012, 2014, 2016. După cum se vede, multe dintre aceste activități se desfășoară în colaborare cu instituții din Serbia. Comparativ cu alte școli din oraș și din județ, este o situație fericită, elevii având ocazia de a relaționa cu tineri dintr-o regiune extinsă unde își pot îmbunătăți cunoștințele de limbă maternă. Însă atenția acordată școlii de statul sârb nu a fost constantă și nu a fost subordonată unor obiective precise. Problemele fostelor țări iugoslave, mai ales ale Serbiei, nu au permis în anii nouăzeci o colaborare foarte strânsă, dar în ultimii zece ani proiectele comune au fost tot mai multe. Totuși activitățile propuse au fost de multe ori punctuale, limitate temporal și axate pe teme restrânse. Obiectivul perfecționării cadrelor didactice din punct de vedere științific, metodic și mai ales lingvistic, nu s-a îndeplinit decât în mică măsură. Nu există nici un sprijin constant, logistic și financiar, pentru susținerea unor programe de însușire a limbii sârbe.

Alături de limbă, a doua componentă identitară puternică este religia. În Banat sârbii și românii au o istorie comună, mult timp bisericile ortodoxe, indiferent de grupul etnic dominant, depinzând de mitropolia de la Sremski Karlovci. Biserica Ortodoxă Sârbă a rămas până astăzi subordonată administrativ acestei mitropolii. Ca limbă de cult se folosește încă limba slavonă, iar calendarul bisericesc este cel iulian,

²⁴ „Naša rec”, nr 929/7 decembrie 2007, p 9.

²⁵ <http://www.divers.info.ro>.

de aceea toate sărbătorile religioase sunt decalate cu 13 zile față de cele ale ortodocșilor români. Biserica se implică în multe activități educative sau de întrajutorare, fie ca organizator principal, fie ca partener. Extrem de rar există elevi care aparțin altui cult religios, iar de la ora de religie s-au retras în toată perioada vizată doar 2-3 liceeni. Majoritatea participă la toate manifestările cu caracter religios. De altfel și ziua școlii este ziua Sfântului Sava – 27 ianuarie – protectorul școlilor sârbești și, implicit, al liceului din Timișoara. Sărbătoarea presupune un serviciu religios, „nașii” zilei fiind inițial clasa a II-a, apoi, din 2000, clasele a X-a. Acesta este urmat de o serbare școlară și de o mică recepție pentru invitați. Din 2010 s-a instituit și s-a extins obiceiul de a fi nași și la bisericile sârbe din oraș. După liturghie elevii mai mici susțin un moment artistic închinat Sfântului Sava. Din 2012 s-a încercat instituirea unei alte Zile a Școlii, o vineri din a doua jumătate a lunii noiembrie, dar care, neavând vreo semnificație anume, nu a reușit să o egaleze ca valoare artistică și ca trăire pe cea din ianuarie.

O zi importantă în calendarul sărbătorilor școlii este Crăciunul. Elevii liceului sârbesc sunt cei care susțin în Ajunul Crăciunului, adică pe 6 ianuarie, la cele trei biserici din oraș, un moment artistic. După liturghie are loc un spectacol cu tematica legată de această sărbătoare, urmat de împărțirea cadourilor. În curtea fiecărei biserici se aprinde Badnjak-ul, rugul din crengi de stejar, specific comunității sârbe.

O sărbătoare specifică sârbilor este Materice (Ziua Mamei), ultima sâmbătă din decembrie, sărbătorită exclusiv la biserică. La finalul slujbei religioase are loc un mic spectacol organizat de elevii care studiază limba sârbă²⁶. Această relație foarte strânsă cu biserica și numărul destul de mare de manifestări cu caracter folcloric arată o orientare puternic tradiționalistă menită să păstreze și să transmită mai departe setul de valori reprezentative. Școala a devenit cadrul instituționalizat în care are loc socializarea în cadrul grupului, celelalte organizații completând educația intracomunitară. Această scurtă prezentare a activităților extrașcolare demonstrează faptul că instituția a devenit principalul promotor și susținător al păstrării tradiției, astfel că rolul ei în menținerea identității etnice este major.

După 1989 numărul instituțiilor în limba sârbă s-a redus constant. În prezent, cu excepția liceului din Timișoara, se mai predă în limba sârbă la Beregsău Mic, o clasă cu învățământ simultan la ciclul primar, respectiv câte o grupă la patru grădinițe din Timișoara, Sânmartinul Sârbesc și Cenei, în total 290 de elevi²⁷. Mai există și acele școli unde se predă limba sârbă la cerere, în localitățile Peciu Nou, Sânpetru Mare, Cenei, Gelu, Variaș, Crai Noi, Foeni, acestea însumând 356 elevi, la toate ciclurile școlare. Foarte puțini ajung să studieze la liceu. Motivele sunt diverse, dar credem că principalul este legat de tendința foarte puternică de asimilare care face să se prefere comoditatea unor licee mai apropiate de casă. Liceul timișorean este sprijinit de alte instituții ale comunității pentru a oferi servicii de transport sau cazare și hrană gratuită. Funcționează un microbuz al școlii, iar Uniunea Sârbilor din România pune la dispoziția școlii alte două mijloace de transport, unul pentru copiii din sate, altul pentru cei din zonele mai îndepărtate ale orașului. În ultimii ani

²⁶ Arhiva Liceului Teoretic „Dositei Obradovici” Timișoara, Activități extracurriculare.

²⁷ Document ISJ. Timiș.

ponderea elevilor din mediul rural, mai ales la clasele mici, a crescut, iar acest lucru se reflectă și în modul de funcționare al școlii. Deși este principala instituție școlară a comunității, Liceul „Dositei Obradovici” nu a reușit din păcate să-și asume rolul de centru cultural-educativ al întregii comunități școlare și să inițieze programe educative integrative, pentru toate instituțiile școlare din Timiș sau Caraș-Severin în care se studiază limba sârbă. Neexistând o abordare unitară, coerentă și constantă, colaborarea se limitează la participarea comună la anumite evenimente, iar una dintre consecințe este pierderea potențialilor elevi. Solidaritățile, asocierile, se creează mai degrabă la nivelul comunităților locale și mai puțin la nivelul grupului cultural-lingvistic, ceea ce arată disponibilitatea de a renunța la *pattern*-urile etnice. Numărul tot mai mic al tinerilor care se manifestă activ și au inițiative în cadrul comunității va duce la micșorarea constantă a importanței instituțiilor educative.

Care este rolul unei școli cu predare în altă limbă maternă decât româna? Existența acestor instituții este un semn al modernității sau doar prelungirea unei tradiții? Mai mult decât însușirea limbii materne și instrucția pe care trebuie să o acorde o astfel de instituție, o astfel de școală a preluat în mare măsură roluri care până de curând erau ale familiei sau ale comunității. Este vorba de socializare, de transmitere și cultivare a valorilor unui grup cultural-lingvistic, de întărire și de afirmare a apartenenței la un grup. Dinamica societății actuale facilitează deschiderea spre grupuri tot mai diverse și fenomene precum aculturația sau asimilarea. Se poate vorbi atât despre construirea unei noi identități, în care valorile general umane și cele civice să fie cele dominante, dar și despre încercarea de a păstra cât mai fidel valorile tradiționale.

În cazul grupurilor etnice minoritare, școala în limba maternă a devenit principalul promotor al acestor valori. Cauze obiective, precum evoluția demografică, și cele subiective, precum opțiunile personale, duc la dispariția lentă a acestui tip de instituții. Astfel, grupurile cultural-lingvistice vor trebui să se adapteze și să găsească soluții alternative pentru transmiterea moștenirii cultural-lingvistice. Pentru întreaga societate românească, menținerea diversității, integrarea și valorificarea altor experiențe culturale sunt un semn al deschiderii și ai modernității.

Referințe

- Bugarschi, Stevan (2015) „A romániai szerb középiskolai oktatás”, in „*Régi[j]óvilág*” decembrie, p.45-46. Bugarski, Stevan, Stepanov, Ljubomir, *Srbi u Temišvaru. Mehala*, Timișoara: Editura Uniunii Sârbilor din România, 2008.
- Cerović, Ljubivoje (2005) *Sârbii din România, Timișoara*, Timișoara: Editura Uniunii Sârbilor din România.
- Chiru, Maria Cristina (2015) *Identitate etnică*, București: Editura ANI.
- Ferréol, Gilles (editor) (1999) *Cetățenie și integrare socială*, București: Editura ANI.
- Galeș, Iuliana (2017) *Liceul Teoretic „Dositei Obradovici” Timișoara (1990-2015)*, Timișoara: Uniunea Sârbilor din România.
- Adrian Hatos (2011) „Performanța școlară și lingvistică a copiilor de etnie maghiară” în „*Revista Română de Sociologie*”, serie nouă, anul XXII, nr. 3-4, București, p. 321-337.
- Iancu, Ovidiu (2013) *Identitate culturală și mental colectiv românesc în postcomunism (1990-2007)*, Cluj-Napoca: Editura Eikon.

- Kiss Tamás; Veress Ilka (2010) *Minorități din România: dinamici demografice și identitare*, Cluj-Napoca: Institutul pentru Studierea Problemelor Minorităților Naționale.
- Neumann, Victor (2015a) *Conceptualizarea istoriei. Limitele paradigmei naționale*, București: Editura RAO.
- Neumann, Victor (2015b) *Neam, popor sau națiune? Despre identitățile politice europene*; București: Editura RAO.
- Sablici, Dușan (1996) *Școlile sârbești din România, 1919-1989*, Timișoara: Uniunea Sârbilor din România.
- Salat, Levente (2001) *Multiculturalismul liberal: bazele normative ale existenței minoritare autentice*, Iași: Polirom.
- Arhiva Liceului Teoretic „Dositei Obradovici” Timișoara.
- Colecția ziarului „Naša reč”, 1991-2015.
- <http://www.recensamantromania.ro>(accesat 31.08.2016).
- <http://www.banateuropeanroad.ccd-timis.ro/descriere-proiect.html> (accesat 3.03.2016).
- <https://ziuadevest.ro/actualitate/46567-premii-pentru-elevii-de-la-liceul-dositei-obradovici>(accesat 20.06.2014).